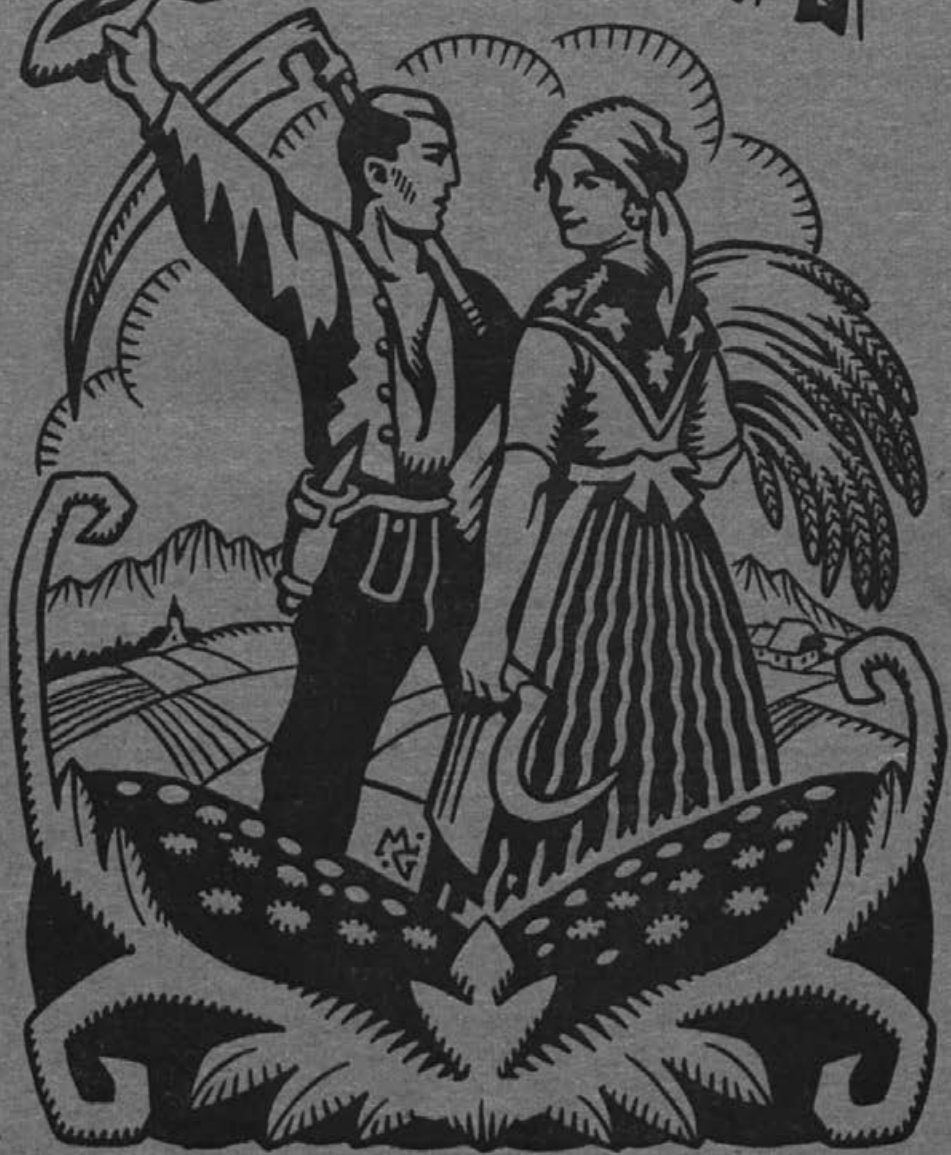

GRUDA

Št. 8.

1925.

Leto II.

Poltnina plačana v gotovini.

Vsebina zvezka 8.

Gustav Strniša: Pesem rož. — Ciril Jeglič: Kje so moje rožice. — Miloš Štibler: V Macedonijo. — Jan Neruda-Ferdo Kozak: Gospod Ryšánek in gospod Schlegel. — Gustav Strniša: Gorjanec. — Srečko Kosovel: O ta gospod! — Ferdo Vesel: Pogorišče. (Slika.) — Rudyard Kipling-*dr.* Matej Šmalc: Od morja do morja. — Srečko Kosovel: Kitajski pregovori in rekla. — Stanko Tomšič: Praznik naše kmetske mladine. — Jan Dec: Kmetske stranke na Poljskem. — Dr. Metod Dolenc: Naše vinogradništvo v luči pravne zgodovine. — K. Kraepelin-S. Brodar: Po gozdu in polju. — ZDRAVSTVO: Nekaj o griži. — POZIV NA REDNI LETNI KONGRES. — RAZGLEDI: Organizacija. — Ženstvo. — Pomenki in nasveti. — Po svetu.

Celoletna naročnina „Grude“ je Din 30.—, Za dijake in vojake Din 20.—. V podrobni prodaji stane „Gruda“ Din 3.—. — Novi naročniki dobe lahko še vse doslej izšle številke.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Kolodvorska ulica št. 7.

Rokopise je pošiljati uredništvu, naročnino, reklamacije, oglase itd samo upravi. Cena oglasov po dogovoru.

Rokopisov, ki jih ni naročilo, uredništvo ne vrača.

Urejuje: Uredniški odbor.

Odgovorni urednik: Janko Vičič.

Vsem cenj. gg. naročnikom, ki še doslej niso plačali naročnine, smo priložili danes izpolnjene položnice ter prosimo, da bi vsak zamudnik storil svojo dolžnost čimprej.

Upravištvo.

VSE ZAHTEVA DOBRO ZLATOROG MILO!

ZLATOROG

MESEČNIK ZA LJUDSKO PROSVETO

Gustav Strniša:

Pesem rož.

Naša iskrenost v opojni vonjavi kipi,
notranjost naša v barvah se razodeva,
dih smo prirode: v vrtnicah nje ljubav seva,
v limbarju belem njena nedolžnost blesti.

Rože smo rože, ljubi veseli fant,
ko mu dekle cvet na prsa ponosna pripenja,
a za klobukom nosi nas muzikant,
pesem o cvetju prepeva, razgret hrepenenja.

Rože smo rože, sestre cvetočih deklet,
ki nas zalivajo polne skrivnostne ljubavi;
v mraku poslušamo petje in tihi šepet,
ko se ljubimec pod nizkim okencem vstavi.

V zarji gorimo zjutraj in pod večer,
zadnji sledovi solčnih pramenov žarečih;
slavci prepevajo nam, poljubuje nas nežni zefir,
rosne solze noč nataka po čašah blestečih. —

Rože smo rože, naša je sama mladost:
razkošno cveteče se razpršimo v vetrovih —
rože smo rože, naša je sama radost:
še v smrti zaplešejo listi nam po vrtovih. —

Ciril Jeglič:

Kje so moje rožice.

Osem blagrov za šolo in dom.

1. Blagor tistim, ki niso pozabili na kmetsko zdravje in so srečni, če jih v samoti pozdravi veselje cvetočega nageljna! Blagor njim, ker v srcu se smeje jim večna pomlad!
2. Blagor deklici, ki zaupa svoje ljubezni skrivnost drhtečemu popku majniške cvetlice in diha svojo zvestobo v fajgeljček, nagelj in rožmarin. Blagor fantu, ki ga presune moč in tiha iskrenost vonjive resede, razvname in očisti ogenj pelargonij, ki mu jih je na oknu prižgala deklica za spomin. Vernejše in vse krepkejše zaživi ljubezen, ki jo v dušo objame sladka mladost in zanos pokojno hrepenečega življenja cvetlic.
3. Mlada žena, mladi mož: je lep, še živ in mlad vajin dom brez radosti zelenega, kipečega vrtiča? Dom brez zelenja in cvetja je žalosten dom, in blagoslovljena domačnost, ki iz rožic cvete!
4. Ti dete, predobro imaš mamico, ki zjutraj, zvečer ljubeče hiti pogledat, kaj delajo rožice. Blagor ti, mlado srce, ki te je majka naučila ljubezni do cvetlic!
5. Pušeljc pa mora bit', zelen al' plav, ko boš slovo jemal! Slovenec, ko boš najbolj sam in truden v tujini, spomni se daleč nazaj v domačo pobožnost kmetske izbe: še zmirom zvesto se tam nagelj razcveta, ob njem tvoja sestra misli na tebe in moli za Tebe, da zdrav in dober spet prideš počastit domovino. Kjer slovenski nagelj prepeva, tam, tam je tista solnčna, topla, dobra in vesela domovina, ki njej enake ne najdeš nikjer!
6. In misliš, da mu je težko umreti, kogar ob smrtni uri tolaži blagi duh rožmarina? Lepo je na svetu, kjer rožice cveto, in prelepo je še v grobu, ki nad njim šepetajo pozdravi cvetlic.
7. Zares je lepo, kjer rožice cveto. A naše šole komaj vedo za to srečo. Blagor učiteljem slovenske mladine, kadar bodo spoznali kulturni blagoslov vrtnarskega idealizma!
8. Blagor narodu, ki v revščini in bogastvu ohrani jasno dušo in dobro srce! Apostoli naroda, vstanite in zakličite, da se razlega v dušo in srce vseh slovenskih ljudi: „Kje so moje rožice, ki žlahtno, žlahtno so cvetele...“

Miloš Štibler:

V Macedonijo.

(Dalje.)

Veles.

Naslednjega dne smo se napotili trije Slovenci in prijatelj Dušan v Veles. Mesto se nahaja jugovzhodno od Skoplja kakih 50 kilometrov. Potovali smo s potniškim (osebnim) vlakom, ki obstane na vsaki postaji ter nam nudi priliko, spoznati že na vlaku ljudstvo teh krajev. Brzovlak drvi in se zaustavlja le na velikih postajah ter prevažava navadno le gotove sloje ljudi: trgovce, uradnike itd. Potniški vlak se ustavi povsod in prevažava ljudstvo. To smo tudi na potovanju v Veles takoj tem bolje zapazili, ker smo potovali v tretjem razredu.

Slika potnikov v našem vagonu je bila v istini čudovita. Tu padeta v oči najpoprej cigan in ciganka. Suha sta, da se vidi vsaka kost pod skoraj popolnoma temno zarjavelo kožo. Lasje dolgi in črni. Uhani. Obleka raztrgana in bosa sta. Oba pušita. Govorica je nerazumljiva. V drugem kotu sedi pravoslavni pop z dolgo črno brado, dolgimi lasmi, z onim loncu podobnim pokrivalom in dolgo, črno ne presnažno suknjo. Tu sedi tudi nekaj turško opravljenih in turško govorečih ljudi. Nadalje vidiš v vagonu ruske begunce, katerih je polno v Južni Srbiji. Vidiš tudi ljudi, ki so po osvoboditvi prišli iz Srbije in se tu doli naselili kot trgovci, gostilničarji itd. V vagonu se nahaja še mož, ki se vrača iz Beograda, kjer je bil delavec, v rodni kraj Prilep. Končno vidiš 15 ali 16 letnega fanta, ki je dijak gimnazije v Prilepu in se vrača od sorodnikov iz Skoplja nazaj v Prilep. Takšna je družba pri odhodu vlaka iz Skoplja. Med vožnjo pa smo videli vstopati posebno mnogo Turčinov, iz česar bi se dalo sklepati, da je v teh krajih dosti muslimanskega prebivalstva.

Dan je bil lep in zopet izredno vroč. Vlak teče najpoprej po širnem skopskem polju. Oko ti je zadovoljno, ko gleda mnoge njive, vmes velike travnike in pašnike, po katerih se pasejo silne črede raznovrstne živine, kar te spominja na vožnjo po Slavoniji. Glavna razlika je v tem, da vidiš na skopskem polju tudi zelo mnogo bivolo, česar v Slavoniji ne zapaziš. Posebno Te razveseli, ko vidiš, da začnejo tu doli uvajati tudi že boljše goveje pasme. L. 1921. sem si ogledal v Skoplju živinsko razstavo. Na celi razstavi sem videl le eno kravo simendolske pasme, vse drugo je bila domača roba: buša! Hitro ne more iti, kajti boljše pasme zahtevajo tudi boljše nego, primerne hleve itd. No in sedaj pomislimo, da simendolsko govedo v Alpah brezdvomno mnogokrat boljše stanuje, nego v Macedoniji mnogi ljudje. Na živinski razstavi v Skoplju l. 1921. sem

vprašal divjekosmatega in raztrganega Arnavta, ki je nekje od Kosovske Mitrovice prignal svoje buše na razstavo, ali se mu bolje dopade njegova buša ali simendolka, ki jo je na razstavo postavil nek oficir. „E, ta le je lepša,“ pravi Arnavt in pokaže na simendolko, „toda ona ni za nas. Pri nas mora krava po leti in po zimi živeti na prostem, tega pa ta (namreč simendolka) ne zna!“ Kosmatin Arnavt je sodil zelo pravilno.

Še eno posebnost zapazimo na tem potu: Macedonski mak. Je v cvetu krvavordeč in ne blede, kakor pri nas. Raste preko celega polja, v žitih, po travnikih, a posebno mnogo ga je na robovih ob cestah in ob železnici. Kričeče rudeča barva nudi posebno živo sliko. V gospodarskem pogledu pa igra mak v Macedoniji veliko vlogo, ker se prideluje iz njega glasovito uspavajoče sredstvo opij (opijum). Zelo mnogo tega blaga se izvažata in spada Jugoslavija med največje opij izvažajoče države.

Med opazovanjem pokrajine se hočemo seznaniti tudi z sopotniki, ker se v takem pogovoru dobi mnogo vpogleda v razmere kraja, po katerem potuješ. Zanimiv je bil delavec, ki se vrača v Prilep. Zanimiv radi tega, ker je iz celega njegovega razgovora odsevala srbska narodna zavednost. V tem pogledu se je temeljito razlikoval od gimnazijca, ki se je vračal v Prilep. Ta fant niti ni hotel oziroma si ni upal povedati, da ni Srb, nego da se čuti Bolgara. Govoril je srbski, a povdarjal je — brezdvomno zgolj iz nasprotstva do srbstva —, da je najbolje biti Slovan. Če smo Slovani, smo najmočnejši! Ne Srb, ne Bolgar, nego Slovan je! Pa bodi Slovan! Toda vidimo, da nisi, nego pod izjavo samo prikrivaš, da nisi Srb, nego si Bolgar, oziroma Bugaraš, kakor te ljudi nazivajo Srbi. Po mišljenju tovariš je bil temu dijaku kosmati pop. Pripoveduje, da prihaja iz Beograda. Baš tiste dneve je bil v Beogradu velik kongres srbskih duhovnikov in prirodno bi bilo, da prihaja tudi naš sopotnik od tam. Toda mož na naše vprašanje z zastrašenim glasom pripoveduje, da je v Beogradu obiskal samo prijatelja, na kongresu ni bil! Službuje tam nekje pri Strumici. Pripoveduje, da je rodom Grk in da je pobegnil med Srbe za časa balkanske vojne l. 1912. ter da je potem kar ostal med Srbi. Kako je ime njegovemu škofu, ki stoluje v Štipu, ni vedel povedati, češ, da imajo novega škofa, ki ga še ne pozna. Zanimiv pop in prefrigan! Ni Grk, nego brez dvoma je Bolgar. Ostali sopotniki ne bi mogli dati posebnih podatkov. Ruski begunci, ki so se tukaj naselili, so večinoma v naši službi in so zvesti izvršitelji vladine volje. Doseljeni Srbi se smatrajo gospodarje, ki obenem donajajo kulturo. Da je med temi do-

seljenci tudi mnogo nevrednih, smo videli na slučaju gostilničarja v Lipljanu. A domačini Turčini in cigani istotako predstavljajo svet za sebe in so z duhom v Angori (glavno mesto današnje Turčije v Mali Aziji), med tem ko se med nami čutijo tujce.

Železnica zapušča polje. Z leve in desne Vardarja se začne vzdigovati precejšnje hribovje. Po hribih vidiš mestoma male gozdičke ali poedina drevesa. Tuintam zapaziš na višinah hiše in vasi, med tem ko v dolini ni videti bivališč. Po tej dolini se je vršilo veliko prehajanje ljudi iz obširne Turčije v njene zapadne dele, ki so še do 1878. leta segali do Like, to je skoraj blizu naše Kranjske. Saj je Bosna iztrgana Turkom šele l. 1878. po berlinskem kongresu. No in takrat v vardarski dolini med Skopljem in Velesom gotovo ni bilo varno prebivati, zato so se domačini, dasiravno muslimani, naselili po manje pristopnih hribih. Ista slika je ostala do danes, toda se bo brezdvomno kmalu spremenila. Ob železnici so nastale zelo lepe postaje in okoli istih se bodo kmalu razvile lepe naselbine. Začetki se ponekod že vidijo.

Ko zapuščamo najvišji del vardarske doline in se bližamo Velesu, vidimo na levi in desni vedno več lepo obdelanih njiv in vrtov, a vmes stanovanja. Kmalu zagledamo od daleč precej visoko popolnoma golo rujavo goro, na katero je kakor prilepljeno mesto Veles. Čudna slika! Čisto doli ob Vardarju visoke, tudi dvanadstropne hiše. Zemlja se odtod vzdiguje v hrib in visoko gori so posejane hiše in sicer tako, da so hiše vsaj za oko iz daljave tem manjše, čim višjo lego imajo. Zadnje hiše, to je one iz najvišje lege izgledajo, kakor da štrli v zrak samo en kos strehe, a vse drugo je pod zemljo.

Postaja Veles je zelo lepa in zelo velika. Odhajamo takoj v vojašnico, oddaljeno kakih 10 minut, ker sem hotel obiskati vojaka znanca. V strašni vročini prispemo do vojašnice, kjer me službujoči oficir zelo prijazno sprejme. Ker ne vem, v kateri četi se nahaja moj znanec, zaukaže trobentaču, da z znamenjem pozove službujoče podčastnike čet. Takoj so vsi tu, oficir vpraša v kateri četi je ta in ta vojak. Odgovori podčastnik druge čete, da je pri njem, a druga četa ta dan na postaji vozi drva za vojaštvo. Ker se je že bližalo poldnevu, zaukaže oficir trobentaču, da z znamenjem drugo četo takoj pozove v vojašnico in za 10 minut sem že videl svojega rojaka. Oficirjeva ustrežnost mi je ugajala, istotako se mi je dopadlo točno delovanje celega vojaškega stroja. Še bolj sem bil vesel, ko prikoraka četa slovenskih fantov in vidim, da je eden bolj zdravega in boljše rejenega lica od drugega. Voja-

ško službovanje je vedno imelo tudi dosti neprijetnosti in jih ima še danes; toda tak-le obisk v vojašnici dokazuje, da se pravi oficirji radi trudijo prirodne neprijetnosti vojaške službe čimbolje omiliti. O tem sem se prepričal še bolje v razgovoru z vojakom-rojakom in z drugimi vojaki, s katerimi sem se ta dan pogovarjal.

Veles je važno prometno križišče, ker se gre od tod na Ovčje polje in v Štip ter naprej na bolgarsko mejo. Ravno v času našega obiska v Velesu se je gradila odtod na Ovčje polje železnica. Pravijo, da se je začela graditi na zahtevo vojaških krogov, ker se Bolgarija baje stalno pripravlja na vpad v Macedonijo. Naj bo kakorkoli, železnica bo velevažna tudi v gospodarskem pogledu. Žal mi je, da pri tej priliki nisem odšel na Ovčje polje, o bogastvu katerega se toliko čuje. Tam se prideljuje tudi riž. O rodovitnosti pa sem se prepričal l. 1922. na kmetijski razstavi v Beogradu, kjer so med drugim pokazali krompir z Ovčjega polja. Bil je kakor dorasla človeška glava! Poprej se tod ni gojil. Naseljenci iz Like so ga prinesli in je pokazal tak čudovit uspeh. Ali ostane tako trajno, to bo pokazala šele bodočnost. Za sedaj pa izredna rodovitnost Ovčjega polja, kjer se je naselilo tudi že nekaj Slovencev, ni bajka.

Mesto Veles je živahno. Takoj se vidi, da se tudi dela mnogo kupčij. Za oko pa ulice niso najbolj prikupljive. Tlak obstoji iz še večjega in nerodnejšega okroglega kamenja, nego v drugih južnih mestih, a hiše skromne. Ni pa dvoma, da bodo kmalu izginile in na njih mesta pridejo lepa poslopja, kakor smo jih vajeni v naših mestih. Isti je razvoj v Beogradu, v Skoplju in v vseh južnih naših mestih. Tudi Veles mora slediti!

Vsi napisi so seveda srbski, istotako vsa imena. Bolgarska imena navadno končujejo na v, n. pr. Popov. Vsa ta imena so sedaj dobila svoj ič in se glase lepo srbsko Popovič in slično. Ta dopolnitev imen je bila uradno zaukazana in je na napisih povsod izvedena. Toda ko smo se spravili v gostilno — menda se zove „Hotel Beograd“ — in smo poslušali domačine, ti v razgovoru pri imenih niso rabili srbske končnice ič, nego le stara bolgarska imena. To dokazuje, da se nahaja tod še dosti bolgarsko mislečih ljudi.

In še eno smo zapazili v gostilni. Ko vstopimo, sedi pri eni mizi družba pet ali šest oficirjev. Pri našem prihodu vstanejo in odidejo, le eden je ostal. Bil je pijan — delaven dan in pred obedom je bilo! — in razburjeno je robantil ter nadaljeval s pijačo. Poslušamo ga in spoznamo, da je nedavno prišel v Veles iz bolj-ših krajev in sicer po kazni. Nisem mogel in ne morem odobravati kazenskega premeščanja državnih uslužbencev kakršnekoli stroke

iz drugih krajev v Južno Srbijo, oziroma v Macedonijo. Tja doli spadajo prvovrstni državni uslužbenci, kajti tam je treba narod v veliki meri šele pridobivati za našo državno misel. Uradnik ima tam dve službi: uradno in narodnopolitično. Uradnik pa, ki si je zaslužil kazensko premestitev, teh služb nikdar ne bo zadovoljivo vršil. S kazenskim premeščanjem drž. uslužbencev v južne kraje bi se radi tega moralo v državnem interesu enkrat za vselej prenehati.

Popoldne smo se vračali v Skoplje. Še en pogled s kolodvora na Veles in okoliško gorovje. Žal mi je po Ovčjem polju, da nisem mogel tja. Še bolj žal mi je, da ne morem nadaljevati potovanja za hribe na desni obali Vardarja tja, kjer je Prilep in grad slavnega kraljeviča Marka. Največja vročina je tu doli ob Vardarju, tam v ozadju se vidijo visoki snežniki. Toda treba se vrniti. Z bogom, Veles! Ali te še vidim kedaj in pohitim še dalje?

Na vlaku je bilo polno kmetov Turčinov, ki so se vračali v svoje naselbine ob vardarksem hribovju. Vlak naglo zapušča Veles. Pridemo zopet v dolino. Vozimo se skozi predore. Vsa proga, posebno vsi predori, so vojaško zastraženi. Saj nismo predaleč od bolgarske meje, izza katere se stalno pripravljajo vpadi „makedonstvujočih“, to je ljudi, ki hočejo Macedonijo odtrgati od Jugoslavije ter jo dati Bolgariji. Naša vojska je pripravljena na obrambo, na vsak korak se to vidi. Isto vidijo tudi tu potujoči domačini, ki so radi tega tem manj voljni slediti vabljenim glasovom iz Bolgarije. ki kličejo na upor. Sicer pa izgleda, da bi baš ti-le kraji v vardarski soteski niti ne hoteli razumeti bolgarskih vabil. Saj izgleda, da so to sami muslimani. Polni vagoni so jih. In zanimivo jih je opazovati. Baš tam v soteski je na nekem mestu zelo dolga proga brez postaje. Nekje v sredini med dvema postajama v hribu je vas. Dva fanta Turčina sta iz te vasi. Ako takoj izkočita iz vlaka, si prihranita zelo dolgo pot od oddaljene prve postaje. Fanta se postavita na stopnice in čakata primerne prostora, kjer bi se dalo brez nevarnosti skočiti. Vsa okna so polna turških glav, ki pri vsakem primernem mestu vzpodbujajo fanta, naj odskočita. Eden je kmalu našel toliko srčnosti, da skoči na malo s travo obraščeno ravnico. Na ramah je imel napolnjeno vrečo. Skoči in pade, da se tri-, štirikrat prekucne v travi. Vidimo ga še, kako je vstal in odšel v hrib. Drugi fant pa ni našel srčnosti, da izkoči, dasiravno so ga Turčini vzpodbujali z vso gorečnostjo. Moram še omeniti, da so le-ti Turčini delali na mene vtis zelo dobrosrčnih ljudi. Osobito se po dobrosrčnih pogledih temeljito razlikujejo od mnogih divje pogledujočih Arnavtov v Kačaniku in na Kosovem polju. (Dalje prih.)

Jan Neruda-Ferdo Kozak:

Gospod Ryšánek in gospod Schlegel.

(Konec.)

II.

Nekaj se je zgodilo.

V sredo pred nedeljo Jubilate, je prišel gospod Schlegel in sedel. Vsedel se je, nabasal pipo in pubnil oblak dima, ki se je valil kakor iz ješe. Takrat je vstopil gostilničar in naravnost k njemu. Potrkal je na tobakiro in ponudil prežico. Ko je pa tobakiro zopet zaprl in jo potresel, je pripomnil, obrnjen k vratom: „Danes torej ne bomo videli gospoda Ryšánka“.

Gospod Schlegel ni odgovoril; s kamenito brezbriznostjo je strmел naravnost pred se.

„Tamle — gospod štabni zdravnik — je pravil“, je nadaljeval gostilničar in stal zopet s hrptom proti vratom; ko se je okrenil, je s pogledom ošinil obraz gospoda Schlegla. „Zjutraj je vstal s postelje kakor navadno, pa ga zgrabi naenkrat takšna mrzlica, da je moral takoj nazaj v posteljo in brž, brž po zdravnika. — Vnetje pljuč. — Štabni zdravnik je bil danes že trikrat pri njemu — star človek, no — pa je v dobrih rokah. Upajmo!“

Gospod Schlegel je zakrehal z zaprtimi ustnicami. Zinil ni ne bele ne črne in nezgibno strmел pred sé. Gostilničar je šel k sosednji mizi.

Tedaj sem se vsesal v obraz gospoda Schlegla. Dolgo je ostal brez najmanjšega zgiba; le ustnice so se odpirale in izpuščale dim in včasih je vzdrknila pipina cevka iz enega ustnega kota v drugega. Potem je pristopil k njemu neki znanec. Razgovorila sta se in gospod Schlegel se je parkrat glasno smejal. Ta njegov smeh mi je bil zopern.

Sploh se je gospod Schlegel obnašal danes drugače, kakor sicer. Prej pribit na svoje mesto, kakor vojak k stražnici, je šaril danes naokrog brez obstanka. Igral je celo biljard s trgovcem gospodom Köhlerjem. Imel je srečo, razen pri dublé in priznam, da sem mu skoro privoščil, da niti enkrat ni zmozel končnega dublé in ga je tu gospod Köhler zmirom dohitel.

Potem je zopet sedel, kadil in pil. Če je kdo pristopil k njemu, je govoril bolj glasno in bolj na dolgo, kakor običajno. Prezrl nisem niti najmanjšega njegovega zgiba; natančno sem videl njegovo notranje zadovoljstvo in da nima najnavadnejšega usmiljenja z bolnim sovražnikom. Postal mi je odvraten.

Parkrat je v loku šinil njegov pogled proti omari, kjer je sedel gospod štabni zdravnik. Gotovo bi mu rad stisnil roko, samo da bi se ne zavzel preveč za tega bolnika. Zloben človek, na vsak način zloben.

Ob osmih je odhajal gospod štabni zdravnik. Pri tretji mizici je postal. „Lahko noč,“ je dejal, „moram danes še enkrat k Ryšánku. Treba paziti!“

„Lahko noč,“ je hladno zamrmral gospod Schlegel.

Danes je izpil gospod Schlegel štiri čaše in ostal do pol devetih.

Minuli so dnevi, minuli tedni. Po hladnem, mežikajočem aprilu je prišel topli maj; tega leta smo imeli prekasno pomlad. In kadar je maj lep, je na Mali Strani raj. Petřin je ovit z belim cvetjem, kakor bi vsepovsod kipelo mleko iz njega in cela Mala Strana je polna dišav španskega bezga.

Gospod Ryšánek je ušel nevarnosti. Vsled tega je pomlad učinkovala nanj kakor balzam. Že sem ga srečaval po parkih. Korakal je počasi in se opiral na palico. Prej suh, je bil zdaj neprimerno še bolj suh; spodnja čeljust se je že stalno povescila. Podvezal bi mu brado z robcem, zatisnil medle oči in ga položil v krsto. Toda pomalem se je vendarle popravljaj.

K „Štajnicovim“ ni hodil. Tam je kraljeval pri tretji mizici gospod Schlegel, zmirom sam in se obračal in sedel kakor se mu je zljubilo.

Končno, bilo je že koncem junija in baš na dan sv. Petra in Pavla uzrem naenkrat gospoda Schlegla in gospoda Ryšánka zopet skupaj. Gospod Schlegel je zopet sedel pribit na svoje mesto in oba sta bila obrnjena s hrbtom proti oknu.

Prihajali so sosedje in znanci in prožili gospodu Ryšánku roko. Vsak ga je odkritosrčno pozdravljal in starec se je tresel od prijetnega razburjenja, se nasmihal, govoril kolikor mogoče nežno in bil ves mehak. Gospod Schlegel je gledal na biljard in kadil.

Kadar je od časa do časa gospod Ryšánek osamel, se je zagledal malce proti omari, kjer je sedel njegov zdravnik. Hvaležna duša!

Ravnokar se je zagledal zopet tja; in tedaj je gospod Schlegel naglo okrenil glavo malce na stran. Njegov pogled je počasi lezel od tal po gospodu Ryšánku navzgor, preko koničastih kolen do roke, ki je ležala na miznem oglu kakor s kožo prevlečeno okostje; trenutek se je odpočil na tej roki, potem se pa kradel višje, dokler se ni dotaknil povešene čeljusti, izdelanega obraza — toliko, da se je dotaknil in že je blisnil v stran, glava se je zopet naravnala.

„Zopet zdravi — to je radost! — se je razgovoril gostilničar, ki je šele prišel odnekod iz kuhinje ali iz kleti. Komaj je vstopil in opazil

gospoda Ryšánka, je pospešil korak. „Torej zopet zdravi in naši; no, hvala bogu!“

„No, hvala bogu, hvala bogu,“ se je smehljajal gospod Ryšánek. „Za enkrat sem se še zmazal! Tudi počutim se že, kakor treba.“

„Toda gospod Ryšánek ne kadi — vam še ne diši tobaček?“

„Danes mi prvič nekam diši; pa si prižgem, no!“

„Tako, tako, to je dobro znamenje.“ Zaprl je tobakiro, potrkal, ponudil zopet gospodu Schleglu z nekakšno pripombo in šel.

Gospod Ryšánek je izvlekel pipico in segel v škrice po mehur. Zavrtel je glavo, segel tja drugič, tretjič, potem pa poklical drobnega natakarja k sebi: „Skoči k meni — veš, kje stanujem? Tu na oglu, da. Reci, naj ti dajo moj mehur s tobakom; na mizi mora ležati.“ Takrat se je gospod Schlegel zganil. Počasi je posegel desnico po svojem odprtem mehuru in ga porinil skoro do gospoda Ryšánka. „Če vam je drago — imam kraljevo mešanico z rdečim,“ je dejal po svoji odmerjeni navadi in se odkašljajal.

Gospod Ryšánek ni odgovoril. Gospod Ryšánek ga ni pogledal. Njegova glava je ostala v stran obrnjena, kosmato brezbrizna kakor celih enajst let.

Parkrat mu je zadrhtela roka, usta so se zaprla.

Desnica gospoda Schlegla je ostala primrznjena na mehuru, oko se je zapirilo v tla; zdaj je puhnil, zdaj zahrkal.

Toda že se je vrnil natakar.

„Hvala; glejte, imam že svoj mehur,“ se je gospod Ryšánek šele sedaj zahvalil gospodu Schleglu, ne da bi ga pogledal. „Tudi jaz kadim kraljevo mešanico z rdečim,“ je pristavil čez čas, kakor bi čutil, da mora vendarle še nekaj reči.

Potem je nabasal, prižgal in puhnil.

„Diši?“ je zagodel gospod Schlegel s stokrat tršim glasom, kakor običajno.

„Diši — hvala bogu!“

„No, hvala bogu,“ je ponavljajal gospod Schlegel. Krog ust so mu igrale mišice kakor bliski na temnem nebu in brž je pristavil: „Tu smo se že bali za vas.“

Šele zdaj je gospod Ryšánek počasi obrnil glavo k njemu. Oči obeh mož so se srečale.

In od tega časa sta zopet govorila, gospod Ryšánek in gospod Schlegel, pri tretji mizici.

Gustav Strniša:

Gorjanec.

(Dalje.)

Med plesom se jima je večkrat približala Pavla s svojim plesalcem in kazala napram Andreju razžaljen obraz, gotovo ji ni bila všeč družba v kateri se je nahajal, vedela je, da bo študent vse izbrbljal, Andrej je zardeval, a Mihač se ji je v lice režal.

Zalosten in poparjen se je vrnil Andrej domov. Mučil ga je dvom in s težko glavo je legel k počitku. Drugi dan je zaželel priti na kak način stvari do dna. Mojster ga je izpraševal, kako je bilo na veselici in če je bil skupaj z njegovo ženo in hčerko. Andrej mu je povedal, da ju je videl in se jima hotel približati, ker ga je Pavla sama vabila na veselico, saj najbrže ni slutila, da bo našla tam drugo družbo, pa je opazil, da se ni preveč razveselila njegovega prihoda in zato je odšel drugam, kjer je popival s študentom Mihačem.

Mojster ga je poslušal in gubančil čelo. Naposled ga je vprašal kar naravnost, v kateri družbi ju je videl. Ko je Andrej povedal, je mož vtihnil, obledel in ni izpregovoril niti besedice. Po dolgem premolku je iztegnil roko proti Andreju rekoč: „Andrej, rad te imam, zato me ubogaj in pusti vsako misel na Pavlo, boljše zate! Njen oče sem in hudo mi je, toda ne maram, da bi bil nesrečen, kakor sem jaz; ona je pač prava hči svoje matere.“

Odslej o Pavli nista več govorila. Mojster Kolenc je postajal zamišljen in otožen, mnogokrat je slonel na skobelniku gledajoč po cele ure skozi okno na visoko streho hiše oženjenca, ki mu je onečastil hčer. Andrej je videl, koliko mojster trpi, rad bi ga tolažil, pa ni mogel. Mali, krepki mož se je naenkrat postaral, komaj petdesetleten je izgubil vso življensko čilost in vsak bi ga smatral za starca, ki je prekoračil že šestdeseto leto. Že običajno je mož malo govoril, a sedaj skoro popolnoma molčal.

Čudno se je pa dozdevalo Andreju, da je postala napram njemu gospodinja tako zelo prijazna. Jela ga je vabiti na čaj in kadar je prišel, ga je navadno puščala s Pavlo samega. Toda v njem je umrlo ono nežno milo čustvo in Pavle se je skoro bal. Dobrikala se mu je, a spoznal je, da je to dobrikanje prisiljeno in ostal je prijazen, vendar hladen; saj je v duši zaklil cvet spoznanja z globokimi, grenkimi koreninami dvoma in vedel je, da jih nikoli več ne izruje.

Pavla se mu je dozdevala vedno sumljivejša, enkrat mu je hotela kar sestiti v naročje. Tedaj je vstal in takoj odšel. Kmalu je spoznal, da je noseča in na čaj ga ni bilo nikdar več.

Ko je bil nekdam sam v delavnici, je prihitela gospodinja in ga začela polagoma pregovarjati; pravila mu je, da se je Pavla spremenila,

da ga ima zdaj rada in ga vpraševala, zakaj več ne pride. Žalostno in očitujoče jo je pogledal in se jecljaje opravičeval.

Andrej je jel polagoma pijančevati, da bi napolnil praznoto, ki jo je čutil v sebi. Največkrat je popival s študentom, poslušal njegove besede o Pavli, ki so ga trpinčile in morale, vendar jih je kar požiral.

Domišljal si je, da bo z lahkoto pozabil obraz nevrednega dekleta in varal s tem samega sebe. V njegovi notranjosti se je pričel boj in kljub njenemu grehu je čutil v sebi še vedno posebno, tajno nagnenje, da čisto ni vedel, ali bi se odločil za Pavlo ali ne. Bil je šele 19 let star, življenje je sijalo pred njim in zdaj naj se v kratkem poroči; saj je vedel, da bo to zahtevala nje mati že zato, da prikrije sramoto svoje hčere. Dekle se mu je smililo, vendar mu je bilo pretežko, da bi prevzel nase to breme. Zato je še bolj popival, da bi pogasil ogenj, ki je divjal v njegovi duši.

Neko noč je prišel zelo pozno domov. Legel je k počitku utrujen in nesrečen. V srcu je začutil čudno težo, a obenem je začuden opazil, da ga zapuščajo vse kalne, nevesele misli in lahna omotica ga je objela. Zasanjal je z odprtimi očmi:

Strmel je skozi visoko zamreženo okno na edino zvezdo, ki je sijala na nebu in svetila jasna in velika v sobo, postajala vedno večja in svetlejša in začuden je spoznal, da se mu bliža. Pogledal je natančneje nanjo in zazrl lahko meglico, ki se je trgala izpod zvezde in hitela k njemu. Zaprl je za hip oči, ko je spet pogledal, je plula meglica že tik nad oknom in tedaj so ga pogledale skozi rešetko sanjave oči lepe vile. Nasmehnila se je in začul je nje lahni šepet: „Pridi, vrni se, da ne bo prepozno!“ Zablestela je nje lahna koprena, Andrej je skočil kvišku, sedel je sam v sobi, ki jo je razsvetljevala mesečina, daleč na nebu pa je sijala samotna zvezda, obkrožena od sivih oblakov. Legel je nazaj, objela ga je tajna omotica, zavrtelo se mu je v glavi in val krvi je porudečil barvasto blazino.

Drugi dan je bil Andrej zelo slab, vendar se je zvečer skoro vlekkel k svojemu novemu znancu, študentu in mu pripovedoval o svoji vili. Ta ga je gledal začudeno in mu zamišljen svetoval, naj odide čimprej od tod, da mora biti že hudo bolan, ker ima halucinacije. Andrej pa ni hotel o svojem odhodu ničesar slišati, čutil je neko trmasto razposajenost in nadaljeval započeto življenje ter vidno slabel.

Od tedaj je minulo par mesecev, kar se je lepega dne zgledal v delavnici hribovski sel Matevž in povprašal za Andreja. Povedal mu je, da je oče hudo zbolel, da ga želi k sebi in da naj ne odlaša z odhodom, ker bo mož gotovo kmalu umrl. Andrej je sklenil takoj iti ž njim.

Solnce je sijalo in škrjanec je pozdravljal z višave vračajočega se domačina. Poljana se je širila pred njim in padala v globel, odkoder se je dvigal gorski greben in rastel v strmino. Andrej je hitel po znani stezi med debelimi bukvami, ki so ga šumeče sprejemale v svojo senco in ga z vejami lahno pahljale po obrazu. Stari sel mu je pripovedoval o očetu in teti pod goro, stopajoč krepko v hrib, da ga je fant komaj dohajal.

Oče je ležal v čumnati in težko hropel. Ko je zagledal sina, se mu je storilo inako, podal mu je svojo žuljavo desnico in se prestrašil, ko mu je pogledal v obraz: „Andrej, Andrej, saj izgledaš slabše kakor jaz, ti si bolan.“ „Nisem,“ ga je hitel sin tolažiti in sel utrujen k očetu postelji. — Pod večer je prišel duhovnik in ponoči je Jurij umrl, čeprav niti sam ni mislil na tako bližnji konec.

Andrej je pokopal očeta in hodil zamišljen okoli. Nobeno delo ga ni veselilo, sam sebi se je dozdeval mrlič brez vsake sile in brez veselja do življenja. Često se mu je v duši porajala slika Pavle, vse bi ji odpustil in popeljal bi jo semkaj, kjer bi živela srečno in mirno. Pa se je spomnil njene sramote in tistega plesnivega starca in premagal se je. Polagoma ga je spet jela omamljati priroda in čutil je, da je vedno bolj vezan na dom, v katerem je preživel svoja otroška leta.

VI.

Čez par tednov je obiskal Andrej svojo teto v dolini. Starka ga je bila zelo vesela, vabila ga je, naj ostane pri nji, ali naj se saj v doglednem času povrne za vedno, saj čuti, da slabi in da šibka kakor je, potrebuje mlade roke. Odvrnil ji je, da ne more kar tako pustiti svojega rodnega doma in da mora nazaj v gore, vendar je sklenil ostati vsaj par tednov in ji pomagati pri košnji. Ta čas se je seznanil z njeno daljno sorodnico po možu, ki jo je vzela k sebi, da ji je pomagala. Majda je bila čvrsto in zdravo dekle, srednje rasti, vesela blondinka, polna življenja. Na zagorelem obrazu so razcvitale rože, iz rudečih čaš ustnic so odmevali zvončki njenega smeha in blesteli drobni beli zobje. Nad pravilnim, ravnim nosom se je bočilo široko čelo, pod katerim so se vedno smehljale odkrite, rujave oči.

Andreju je Majda na prvi pogled ugajala, a njegova notranjost je bila še bolna vsled prestanih duševnih bojov, ki jih je imel radi Pavle in zato ni mogel do tedaj še noben drug globlji občutek prodreti v dušo. Pa mu je lepega dne teta sama omenila, kako je dekle pridno in da bi bila Majda kot nalašč zanj. Andrej jo je smehljaje zavrnil, češ, da niti ne ve, ali bi ga dekle hotelo ali ne; teta mu je pa zagotavljala, da ji je že zdavnaj pravila o njem in da se je od tedaj dekle

vedno bolj zanj zanimalo. Andrej je molčal. Od dne do dne je čutil, kako se vrača mir v njegovo dušo, kako mu prijazna Majda s svojim naravnim obnašanjem vedno bolj zabrisuje sliko razkošne Pavle. Primerjal ju je in spoznal vrline tega deteta narave, katerih Pavla sploh ni imela; predočil si je kretnje one prisiljene mestne gospodične in te vesele deklice, nju obnašanje in besede ter se čudil preprosti in zdravi duši Majde.

Majda je znala zelo dobro vihteti koso in enkrat sta kosila za stavo, kdo bo urnejši. Oba sta hitela na vse kriplje. Kmalu je ona opazila, da Andrejčje peša; ni ga hotela osramotiti in je nalašč jela zaostajati, da bi jo prehitel. Andrej je to dobro opazil. Prvi hip se je razveselil, spoznal je nje dobro srce; a takoj potem je jezen vrgel koso v travo in kriknil, da je za nič, da ni vreden niti piškavega oreha.

Majda ga je žalostno pogledala: „Andrej, zakaj se nisi vrnil preje iz mesta, ki sesa ljudem sile življenja?“ „Kako vendar to veš?“ Vem, ker mnogo berem in vem, kaj se godi tam med visokim mestnim obzidjem. Ves svoj prosti čas prebiram knjige. Nedeljske popoldneve zahajam s knjigo v gozd, kjer poslušam petje gozdnih stanovalcev in berem. Zdi se mi, da tedaj najbolj jasno zasledujem vse, kar je želel pisatelj povedati: narava je pred menoj, ki mi razlaga svoja čuda v ptičjem petju in šumenju drevja in se spaja z menoj in lepimi besedami v knjigi, vse se mi dozdeva sladka, skrivnostna godba, ki bi se je človek nikoli ne naveličal.“

„Majda, srečna si!“

„Tudi ti boš še srečen. Skoro ozdraviš in se oženiš ter pričneš kmetovati, samo v tisto zanikerno mesto več ne hodi!“

„Kje naj dobim nevesto?“

(Dalje prih.)

Srečko Kosovel:

O ta gospod!

(Francoski narodni motiv.)

O ta gospod, ne vem mu za par,
pred Mantovo je pal;
o groza, če bi ne bil pal
pa bil bi živ ostal.

Bil je priljuden in pošten
in lep; visok, stasit;
nikoli klobuka ni z glave snel,
če ni bil pokrit.

O to je bil miren in sladak,
kot je njegov oče bil,
nikoli se preveč razburjal ni,
razen, če se je srdil.

Zavidal bi mu, tako je bil
od vojakov objokovan;
in tisti dan, ko je umrl,
je živel svoj zadnji dan.

Ferdo Vesel:

Pogorišče

Rudyard Kipling-Dr. Matej Šmalc:

Od morja do morja.

(Dalje.)

No, Anglež je šel najpreje v bolnico in je prišel prav ob času, ko so prihajali zunanji bolniki k ordinaciji. Uprava bolnice ne more lagati, kakor lahko laže kakšen magistrat. Bolniki ali imajo zaupanje in prihajajo, ali ga pa nimajo in ležijo doma. V to bolnico so prihajali, tudi poslovna knjiga je to izpričevala.

Iz bolnice je šel Anglež v muzej sredi vrtov, kateri ga je takorekoč pogoltnil, kajti za muzeje se je vedno zanimal. To je čudovit biser, čudo izrezano iz belega mramorja v indijsko saracenskem slogu. Stoji na kamnitem podbočju in je ves okrašen z rezbarijami iz kamna: stebri iz zelenega ajmirskega mramorja, rdeče mramornate, bele mramornate kolonade, dvori z vodometi, bogato rezljana lesena vrata, freske, mozaiki in barve! Ornamentika z delhijskih grobov, palače v Agri in stene ambresue, vsa ta umetnost je morala prispevati k okrasju za bruna, oboke in strope, kamnoseki iz jeyportske umetniške šole so vpletli v to delo najboljše, kar je zmogla njihova roka.

Stavba je pravzaprav v bistvu delo prostozidarjev. Ljudem je bila dana gotova svoboda glede izbire za izvedbo podrobnosti, in uspeh... toda to mora videti, kdor hoče doumeti, kako stoji v tistih cesarskih vrtovih. In glejte, mož, ki je za stavbo napravil načrt, ki je nadzoroval zidanje, ni povedal niti z besedo, da stoji tam in tam taka stvar in da je vsaka ped na zgradbi, od kupol nad streho pa do hladnih zelenih stebriščnih podstavkov in rezbarij na obrobkih fontan, vredna študija. Krog obokov velikega centralnega dvora so v samuritu in hindi pisani teksti velikih hindskih pisateljev iz starih časov, ki govorijo o lepoti vede in o svetosti prave znanosti.

V glavnem hodniku je šest fresk, vsaka meri devetkrat pet čevljev, kopije ilustracij iz Kraljevskega Folijanta Razmnameha, Mahabharate, ki jih je naročil Akbar pri najboljših umetnikih svojega časa. Original je v muzeju in kdor ga vkrade, dobi zanj kupca za vsako cenę do petdeset tisoč funtov.

Srečko Kosovel:

Kitajski pregovori in rekla.

Denar je dober služabnik, toda nevaren gospodar.

Vsakdo bi rad živel dolgo, toda nihče ne bi postal rad star.

Kdor ne izpreminja svojih nazorov, je ali zelo moder, ali pa velik bedak.

Dan žalovanja je daljši od meseca radovanja.

Dvoje dobrih ljudi je: prvi je že mrtev, drugi še ni rojen.

Večkrat se zgodi, da mora služiti pametni bedaku.

Lahko je grajati, težko hvaliti.

Najbolje so zaprta ona vrata, ki jih lahko pustiš odprta.

Modri premisli predno izgovori, tepec šele potem, ko je že izrekel.

Veliki možje iščejo sveta; majhni mislijo, da ga ne potrebujejo.

Stanko Tomšič:

Praznik naše kmetske mladine.

Po enoletnem tihem in marljivem delovanju v posameznih društvih se snide naša kmetska mladina zopet v velikem številu na blejskem kongresu, da manifestira svojo idejo, svoje delo in svoje cilje ter si v skupnem sodelovanju nabere novih nasvetov, pridobi novih sil in navdušene vzpodbude za delo, ki jo čaka v najbližnji bodočnosti.

S svojim dosedanjim delom je naša mladina pokazala, da se v polni meri zaveda svojega velikega poslanstva, svoje važne naloge, dvigniti naš kmetski narod v kulturnem, gospodarskem in socijalnem oziru; dokazala je tudi, da je tej nalogi dorasla. Kajti priznati moramo, da so uspehi njenega dela zadovoljivi, da, mnogokrat naravnost odlični, tako da nam vzbujajo občudovanje. Pozabiti pa ne smemo, da je vse to šele začetek in da ima naše gibanje še mnogo mnogo nedostatkov, vrzeli, ki jih bo treba izpolniti.

Naše današnje razmere so nezdrave, vse javno življenje se je pogreznilo v blato materijalizma, nepoštenosti in neznačajnosti. Našemu sicer zdravemu narodu grozi moralna in socijalna propast, ako ga ne dvignemo o pravem času iz močvirja, v katerega so ga začeli tlačiti njegovi grobokopi. Rešiti ga pa moremo — in to tudi moramo — samo z dobrine ustvarjajočim delom, ki črpa svoje sile v neusahljivem viru naše kmetske duše, v nas samih. Spoznavati sebe, spoznavati naš narod, to je predpogoj uspešnega dela v naših organizacijah. Brez samospoznanja je vsak kulturni in socijalni preporod nemogoč, vsak napredek izključen.

Naša kmetska mladina stremi po ozdravljenju teh bolnih razmer, ker se hoče svobodno dvigati in razvijati in v tem zadobiti polnega razmaha, da se bo lahko uveljavila in koristno služila narodu in domovini. Pri tem se dobro zaveda, da zahteva ta naloga močnih, odločnih in strokovno naobraženih ljudi, ki bodo vedeli, kaj hočejo in ki bodo znali to tudi doseči. Zato se naša mladina

zbira in združuje, zato ureja svoje vrste, da se vzajemno pripravi za veliko delo in ga složno izvede. V ta namen pohiti tudi 8. septembra na Bled, da praznuje svoj praznik z resnim delom, kakor se njej spodobi.

Blejski kongres pomeni zato vedno važen dan v našem gibanju. Saj zaključí eno leto našega delovanja in začne novo, za katero nam da smernic, volje in navdušenja. Iz vseh krajev mile Slovenije prihite tedaj naši najboljši, da si bratsko stisnejo roke, se porazgovorijo o skupnih ciljih in težnjah, skujejo nove načrte — in se nato zopet povrnejo na svoje domove, s pojačano voljo do dela in s poglobljeno ljubeznijo do svoje matere — zemlje.

Dolžnost vse naše kmevske mladine je, da se za svoj kongres skrbno pripravi. A ne samo oni, ki so že do sedaj marljivo delovali v naših društvih, temveč tudi oni, ki so do danes zanemarjali svojo dolžnost napram kmevske mu pokretu, naj se odzovejo pozivu, da bodo spoznali svoje pogrešeno stališče in se pridružili onim, ki so se svoje dolžnosti že preje zavedli. Naj ne bo zavednega kmevskega fanta, naj ne bo brhkega našega dekleta, ki bi ne praznovala svojega edinega kmevskega praznika z udeležbo na kongresu „Zveze društev kmevske mu fantov in deklet“ na Bledu. Pokažimo vsem, da smo ponosni, da smo sinovi slovenskega kmeta!

Prepričan sem, da se bodo važnosti našega kongresa zavedali tudi starejši in nam šli pri naših pripravah na roko. Bodimo složni, da bo naše delo deležno blagoslova matere zemlje!

Jan Dec:

Kmevske stranke na Poljskem.

Kmevske mu tabor je na Poljskem razbit na razne stranke, v katerih se kažeta dve načelni struji, zastopani po „Wyzwoleniu“ in „Piastu“. Ta razbitost pa nikakor ni odsev gospodarske in splošne strukture poljske vasi. Najbogatejši kmetje, ki imajo nad 20 ha posestva, so z izjemo Poznanjskega zelo redki (v Mali Poljski jih je 10%, v bivšem Kraljestvu 2%). Samo ti bi težko šli v okvir ene stranke ob enem s pretežnim številom malih posestnikov. Res je, da imamo precejšen odstotek kočarjev, z malimi posestvi pod 2 ha, ki tvorijo precejšnjo gručo kmevskega proletarijata in ki bi se torej morali prej nagibati v tabor delavcev, toda po kulturi in običajih ne tvorijo posebne skupine. Celo najubožnejši dninar se ne mara odtrgati od zemlje in skuša postati samostojen gospodar.

Iz takih gospodarskih razmer in iz kulturne enotnosti kmečkega stanu bi se morala razviti ena glavna kmečka stranka, ob kateri bi se na levi lahko razvile bolj radikalne panoge. Tako govori teorija in kmečka politika se bo brez dvoma v tej smeri tudi razvila. V praksi pa so vse organizacije v prvi vrsti tvorbe odličnih pojedincev in pod odločilnim vplivom tvorcev in voditeljev. Tako tudi pri razbitju in diferencijaciji kmečkega tabora niso odločali programi in načela, temveč posebne tradicije, različna socijalno-politična vzgoja in razne navade strankarskih vodij.

Stranka „Piastov“ izhaja iz Galicije, „Wyzwolenie“ pa je vzrastlo iz razmer ruskega dela. Ko se je Poljska osvobodila, med obema niti glede temeljnih političnih zahtev niti glede programa aktualnega dela ni bilo nobenih razlik.

V toku časa pa so se začele kazati razlike v razmerju teh dveh strank do aktualnih problemov. „Wyzwolenie“ kot preveč slaba skupina (štela je samo 25 poslancev) v prvem poljskem Sejmu ni igralo važnejše vloge; zato je pred vsem kultiviralo čistost programatičnih načel, pred vsem pa agitiralo med masami. Številčno močna skupina „Piastovcev“ (s 85 poslanci) se v Sejmu res udeležuje, vpliva na politiko skoro vsake vlade, a se v nobeni ne udeležuje razen v koalicijski, ustvarjeni l. 1920.

Do volitev v novembru 1922 je poleg doslej opisanih strank eksistirala še skupina *Stapinskega*, sestavljena po večini iz stare garde tega politika, ki je med prvimi pijonirji kmečkega gibanja na Poljskem. O neznatni skupini *Okonia*, tvorbi obskurantizma in zabite demagogije, je komaj treba govoriti.

Volitve l. 1922. so znova dale premoč stranki „Piasta“ (dobil je 70 mandatov), toda tudi „Wyzwolenie“ je prišlo v Sejm precej ojačeno (45 poslancev). Grupa *Stapinskega* je skoro docela likvidirala.

Temeljno prašanje razmerja do vlade je postalo sedaj povod medsebojnih sporov, vzrok tragičnih nesporazumljenj in obenem početek globokega razkola med glavnima strankama. Večina „Piasta“ se je izrekla za vlado poljske večine, ta pa je bila možna samo v zvezi s strankami desnice. To dejstvo je povzročilo dve secesiji iz „Piasta“, izmed katerih je prva (15 poslancev) okrepila „Wyzwolenie“, druga (12) pa bila povod ustanovitvi nove „Kmečke zveze“, ki so se ji pridružili ostanki stranke *Stapinskega*. Tako so se torej v drugem poljskem parlamentu v kmečkem taboru vnovič pokazale tri stranke.

Če naj na splošno označimo razlike, ki delijo poljski kmečki tabor v tri stranke, bo dovolj, če označimo obe načelni smeri, ker je tretja skupina, „Kmečka zveza“, bolj slučajna tvorba, ki se bo morala prej ali slej spojiti z dvema glavnima skupinama. Nasprotno pa se je prepad med „Wyzwoleniem“ in „Piastrami“ tako poglobil, da niti največji optimist ne more prerokovati, kedaj se bosta v bližnji bodočnosti spojila.

Pač pa se lahko prerokuje, če že ne popolna spojitve, vsaj večja združitev glavnih sil kmečkega gibanja, ker je to popolnoma naravno. Ta razvoj bo brez dvoma prišel iz kmečkih mas, ko bodo socialnogospodarska prizadevanja poglobila kmečko zavest in bodo na čelo kmečkih strank začeli stopati novi voditelji, ki ne bodo obteženi s starimi spomini in predsodki. S takega stališča mora objektivni opazovavec ocenjevati situacijo v razmerju do prepričevanj med kmečkimi strankami, bodoči razvoj dogodkov na podlagi resničnih razmer na kmetih, zaželeni proces zблиžanja pa z ozirom na interese socialnovzgojnega in gospodarskega dela, ki je vsemu podlaga.

Razlika med „Piastrami“ in „Wyzwoleniem“ bi se v glavnem lahko tako opisala: v prvi skupini prevladujejo aktualna prašanja in politična taktika vedno nad načelnimi stvarmi, dočim označuje drugo skupino programatična premočrtnost. To razmerje ni nič slučajnega, ampak sega s svojimi početki prav v prvo preteklost onih struj, ki so počasi ustvarile idejno podlago obeh strank.

Smer „Piastra“ ima za seboj nad 20 let dela; v njenih vrstah delujejo politiki, ki imajo v svoji preteklosti še spomine bojev v gališkem deželnem zboru in avstrijskem parlamentu. Pedagoško-prosvetni problemi so v njihovih očeh zgubili svojo izrazitost, geslo sodelovanja v vladi pa se tudi v njih glavah ni rodilo šele v toku zadnjih let, ampak je nekak ostanek davnih bojev in političnih naporov, s katerimi so skušali vreči vlado galiških konservativcev, jo dobiti v lastne roke in voditi na korist ljudstva. Kdo pa so ti prvi pionirji in voditelji? Skoro sami kmetje ali njih šolani sinovi. Večina inteligence, ki je skoro izključno izšla iz kmečkega stanu, se je gališkimi „ludovci“ pridružila že takrat, ko so bili močni. Galicija je takrat zavzemala neko posebno stališče; vse socialne struje z zapada so v njej dobile svojo posebno obliko. Zato je tudi kmečko gibanje v Galiciji le v neznatni meri bilo oplojeno z velikim duhom splošnočloveških stremeljenj, ampak je bolj le nekako posebno zdravilo za lokalne bolečine, trpljenja in muke kmečkih mas; ustvarilo je torej gesla, ki so še danes umljiva in živa. Značilno je,

da je njegov edini teoretik bil Boleslav W y s t o u c h, današnji senator, ki je v svoji mladosti bil pod socijalističnimi vplivi.

„Wyzwolenie“ pa je nastalo šele v metežu svetovne vojne, izrastlo pa je iz onih prvih ljudskega gibanja v ruskem delu Poljske, ki so se rodile par let pred vojno, pa vsled lokalnih razmer niso mogle ustvariti programa aktualnih zahtev, ampak so živele samo od velike ideje splošne osvoboditve kmetijskega stanu.

Nastalo je v onem času, ko je bila glavna misel vsakega Poljaka neodvisnost; miselno je v zvezi s taborom današnjega maršala P i l s u d s k e g a in delom poljskih legij. Ta stranka ni bila ustvarjena od samih kmetov. Njeni ustanovitelji so bili idealni posamezniki v radikalni poljski inteligenci, večkrat iz plemiških rodov. K njihovim čustvom in srcem ni govorila samo bridka vsakdanjost, ampak ravno tako tudi izporočila in gesla davne preteklosti poljske demokracije, ki se je vneto zavzemala za kmete, dasi je kmetje še niso razumeli. Ta inteligenca je prinesla v stranko stare nazore, ki so ji mnogokrat dozoreli v socijalistični šoli. V to šolo je bila prišla z najboljšimi nameni, toda z nazoni, ki so se v njej vzgojili pod vplivom subverzivnih življenjskih pogojev poljskega življenja pod osovraženimi vladami caristične Rusije in s pestrimi sanjami o veliki bodočnosti kmetijske Poljske.

Da lahko globlje prodremo v naravne temelje in glavne vzroke današnjih razlik teh dveh smeri, moramo vsaj v glavnih potezah pokazati razvoj poljske vasi v posameznih kosih nekdanje Poljske, pogoje, v katerih se je razvijalo kmetijsko gibanje, ob enem pa razmerje kmetijskih strank do najvažnejših problemov državnega življenja v osvobojeni Poljski.

O vsem tem bomo govorili v prihodnjem članku.

Dr. Metod Dolenc:

Naše vinogradništvo v luči pravne zgodovine.

(Dalje.)

III.

Pokazali smo, kako zelo je vinogradništvo v slovenskih pokrajinah cvelo. Spričo tega dejstva je pač lahko umevno, da je bilo treba vinogradniške razmere vsestransko do dobra urediti. Šlo je za interese vinogradnikov, hkratu pa tudi fevdalne gospode same, ki je imela v rokah „gorsko palico“ (*Bergstab*). Najstarejši sledovi pravnih običajev med slovenskimi vinogradniki so nam

znani iz l. 1240. V Slov. Bistrici so žiški kmetje potrdili na nekem shodu na slovesen način neko pogodbo (— najbrže so ji rekli po slovensko „pravda“ —) ki je veljala že od nekdanj med vinogradniki in kartuzianskim samostanom. Po tej pogodbi so bile zagotovljene tudi že gorske pravde. Tista listina pravi, da so se imele vršiti ob navzočnosti nekega Jurija kot sodnikom (*sententarius*). O istem samostanu Žiče pa nam svedoči listina od 15. aprila 1404, ki je izdana od avstrijskih vojvod Leopolda IV. in Albrehta IV. nekemu meščanu Andreju Rüşchlinu iz Maribora. S to listino mu je bila naložena dolžnost, da naj nadzira oddajanje gornine t. j. mošta gorski gospodi v Žičah.

Kakor trdi I v. V r h o v e c, je češki kralj Přemisl Otokar II. dal med letom 1260 in 1276, ko je vladal na Štajerskem, zapisati stare navade in običaje, ki naj bi poslej veljali za gosposke in za vse vinogradnike. Umevno je, da so prišli ti zapisi do velikega ugleda. Bili so krepka zaščita vinogradnikom napram gorskim gospodarjem, le-tem pa dobra opora, če so hoteli vinogradniki to ali ono pravico gorske palice odkrhniti. V deželni arhivu v Gradcu je shranjenih 6 listov, ki so naslovljeni „*Bergbüchel*“; napisani so koncem 15. stoletja, vsebujejo pa zapis vinogorskih pravnih običajev. Ti listi so po mnenju strokovnjakov služili za podlago pravega vinogorskega zakona, katerega je izdal cesar Ferdinand I. na prošnjo deželnih stanov za Štajersko. Pravzaprav jim je, kakor se izraža zakon v svojem uvodu sam, le potrdil od prej veljajoče vinogorske člene, bržčas po vzoru prej navedenega „*Weinbergbüchel*“. Izdan pa je ta novi zakon v nemškem jeziku na Dunaju dne 9. marca 1543. Prvi slovenski prevod teh gorskih bukev nam je ohranjen iz l. 1582.; napravil ga je župnik Andrej Recl (Recelj) na Raki. Ali ta prevod gotovo ni bil prvi. Morali so že drugi iz prejšnjih časov za dobe Andreja Reclja eksistirati; kajti v uvodu k prevodu gorskih bukev je zapisal, da je besedilo vinogorskega zakona „iz novega na slovenski jezik pretolmačeno“. Da pa je slovenski prevod Andreja Reclja nastal že l. 1582., to si smemo morda razlagati tako, da je kostanjeviški samostan cisterciancev kmalu po velikem kmetiškem puntu l. 1573. ubral napram svojim podložnikom v lastnem interesu pot pomirljivosti in sprave in jim glede vinskih goric priznal od starih časov poznane gorske zборе (*Bergtaidinge*). Kraj Raka, kjer je Andrej Recelj župnikoval, pa je tedaj vsaj deloma spadala pod kostanjeviško gorsko palico.

I v a n V r h o v e c je izrazil mnenje, da je utegnil biti Recljev prevod podlaga za izdajo kranjskega vinogorskega zakona in da ga

je graška vlada sama naročila. Očividno po njem je posnel tudi drugi domači zgodovinar Josip Gruden, da je l. 1584. nadvojvoda Karl gorski zakonik za Notranjo Avstrijo potrdil, ki da je bil spisan v slovenščini, kar je bila baje prva vladna listina, izdana v slovenščini. Ali proglasitev Recljevega slovenskega prevoda gorskih bukev za zakon bo zgolj kombinacija brez stvarnega jedra. Josip Gruden je svoje tozadevne trditve, ki jih je napisal brez vsakega pridržka še v svoji Zgodovini slovenskega naroda l. 1913., v monografiji o „Slovenskih županih v preteklosti“ iz l. 1916. že dokaj izpremenil, da, molčé — preklical. Pravi sicer še vedno, da je Andrej Recelj predložil graški vladi svoj slovenski prevod v potrdilo, da pa je bil novi zakonik sprejet v nekoliko izpremenjeni obliki, češ da se vinogradniški običaji na Kranjskem niso popolnoma strinjali z onimi na Štajerskem. V dokaz za to navaja naslov gorskih bukev, ki so izšle ne l. 1584., ampak l. 1595., in se nahajajo v ljubljanskem kapiteljskem arhivu; glasi se: „*Beratschlagte Pergrechtsordnung in Crain und der windischen Mark, Jsstereich und Kharst.*“

Ali glede vseh teh trditev nam pokaže kritika, da niso zasnovane na trdni podlagi. Kar se tiče zatrjevanega Recljevega predloga, da graška vlada njegov prevod potrdi, predvsem ne vidim pametnega vzroka za tako postopanje. Kakšen interes bi imel Recelj za to? Tiste čase še ni bilo nacijonalizma, nihče ni polagal vrednosti na priobčitev zakonov v slovenskem jeziku. Sicer pa nam kaže — tudi besedilo prevoda samega, da Recelj ni imel namena predložiti svoj prevod kot zakonodajni osnutek vladi v Gradcu. Kajti iz njegovega prevoda samega (nahaja se v ljubljanskem muzeju v kodeksu, naslovljenem: „*Landesgerichtszehendt vnnd Perkhrechtsordnung dieses Fürstenthums Crains*“) vidimo, da v glavnem ni ničesar drugega, kot slovenski prevod nemškega teksta, ki je veljal tedaj za Štajersko. Uvodoma namreč pravi: „Spofznamo, da fo naf ti Vredni N.ena pofhtena nafs Landschafft (nafsiga Firstoufstva) Shtayeria... profili, de bi mi nim tih gornih praud Buque (tam istu Vftaieryh...) priftali.“ V členu 52. pa določa višino dneve za delavce v krajih nižje in višje Cmureka, torej sredi Štajerske! Sicer pa se nahaja v graškem Joaneju v Kranjskem ročinu (*Krainische Landhandfeste*) nepopoln rokopis, ki se razlikuje v mnogočem od nemškega izvirnika iz l. 1543. Glasi se: „*Beradschlagte Perktaidungs ordnung für Crain*“, gre pa le do čl. 18. Zatorej je jasno, da je bila to vsekakor nekakšna nedokončana priprava za izpremembo gorskih členov legalnim potom. Da bi

bila kje tiskana izdaja posebnih gorskih bukev za Kranjsko, tega mi doslej še ni bilo moči ugotoviti. Pač pa imamo za Štajersko vinogorske člene, ki so bili izdani v posebnem „*Bergrechtsbüchel*“ iz l. 1639. To dejstvo, da je dobila Štajerska svoje nove vinogorske člene, Kranjska pa ne, si smemo pač tako tolmačiti, da posebnih uradnih vinogorskih členov za Kranjsko sploh ni bilo, ampak veljalo je še vedno staro, že od cesarja Friderika IV. (1440 do 1493) potrjeno določilo o kranjskih deželnih prostostih in pravicah, ki je izreklo v svojem 8. členu, da se je „*in allen anderen Sachen, die hier nicht verschrieben sind, richten nach den Rechten als unseren Herrn und Edelleuten in unseren Landen zu Steyer.*“ Pod temi vidiki zdrkne zakonita veljava tiste „*Perkrechtsordnung*“ iz l. 1595., ki jo omenja J o s i p G r u d e n, na enako stopnjo, kakor jih imajo vsi ostali propisi vinogorskega zakona, da-si je lahko mogoče, da so pri tistem posvetovanju o izpremambi vinogorskih členov sodelovali stanovi. Naravnost dokaz za to, da baš ti vinogorski členu iz l. 1595. niso mogli biti izključno veljaven zakon za kranjsko vinogradništvo, pa nam nudijo preostali slovenski prevodi vinogorskih členov iz dobe po izdaji štajerskih novih vinogorskih členov (1639). V slovenskem prevodu vinogorskih bukev iz l. 1644., ki se nahaja v študijski knjižnici v Ljubljani (njegov avtor ni znan), slove nadpis „*Nasiga Suetliga Cassaria Gorskih Praud Vstaierske Vkoroske inu Vkranski Deselle Resnizho Poterienie*“, a v tekstu se ne prevaja več nemško besedilo izdaje zakonika iz l. 1639., ampak tu je izpuščeno vse tisto, kar se nanaša izrečno le na štajersko deželo. V nekem drugem prevodu, ki ga je napisal J. Kapsch na Čretežu (*Reittenburg*; danes razvalina med Šmarjeto in Mokronogom) dne 17. oktobra 1683, pa čitamo v predzadnjem členu določilo, ki se nanaša na Štajersko, v zadnjem pa pripis, ki le nekako primenjuje prejšnje člene na Kranjsko in njene denarne raznose. — Vse to pač kaže, da za Kranjsko ni bilo od vlade izdanih posebnih enotnih gorskih bukev, ki bi imele veljavnost izključno obstoječega zakona.

K. Kraepelin-S. Brodar:

Po gozdu in polju.

(Dalje.)

Dr. Erjavec: No, Branko, ne glej prečrno te lepe bele zimske pokrajine! Mnogo življenja res ni videti; saj menda ne zahtevaš, da sedejo vse živali lepo pred te na sredo snega, samo da jih boš ti lahko občudoval.

Branko: Mnogo bi jih tudi ne bilo! Žuželke so vse mrtve, ali pa spe zarite v mah in listje zimsko spanje; tako si nam pravil lansko zimo. Prav tako se godi plazilcem in žabam, polžem in črvom; a ptice so se selile po večini v tople južne kraje. Odkod naj se vzame še kaka žival, torej res ne vem.

Dr. Erjavec: Vse prav lepo, moj dragi, samo nekoliko pretirano. Vso pot n. pr. že opazujem, kako se igrajo tu na desni nad globoko zasneženim cestnim jarkom zimski košeninarji,¹ t. j. posebna vrsta komarjev, ki jih mraz prav nič ne ovira pri njihovem početju. Sicer sem pa uverjen, da bi našli celo raznovrstne metulje, če bi le nekoliko brskali po sadnem drevju, ali po lipah.

Stanko: Prave metulje, ki so že izlezli?

Dr. Erjavec: Gotovo, Stanko. Baš sedaj je pravi čas za vso družbo zimskih pedicev;² nekrilate, dolgonoge samice plezajo po deblih navzgor in odlagajo v brste svoja jajčeca, samci pa večinoma mirno sede čez dan na sivkastem lubju. — Kar se tiče naših ptic, nas je zapustila kvečjemu dobra polovica, medtem ko ostanejo druge čez zimo —

Janko: Poglej no, oče! Brž! Tam za travnikom! Trije, ne, pet, šest velikih ptičev v eni vrsti! — Sedaj se spuščajo na tla!

Stanko: Da, tamle so izginili! Ob potoku, ki teče vprek travnika in tam spredaj prekriža cesto.

Janko: Čudni ptiči so to bili! Kakor bi imeli peroti zadaj prirastle!

Dr. Erjavec: Kaj teh res še nisi nikdar videl? Divje race so in si ob nepokritem potoku iščejo hrane. Prepričali bi se prav lahko, da se nahajajo tam razen vodne kreše,³ bobovnika⁴ in žabjih las⁵ tudi različne povodne bolhe in stonoge, mnogo ličink in sploh vse, kar je na jedilnem listu divjih rac.

Janko: Zakaj neki izgledajo v zraku kakor kak leteči križ?

Dr. Erjavec: Zato, ker iztegnejo pri letanju glavo in vrat daleč naprej. Vsled tega se zdi, kakor bi bile peroti pomaknjene daleč nazaj.

Stanko: Divjih rac še nisem videl tu pri nas. Čudno se mi zdi, da so ravno sedaj na zimo zašle sem.

Dr. Erjavec: Popolnoma v redu. Poleti grade ptice gnezda, vzgojiti morajo svoje mladiče; takrat imajo poleg skrbi za lastni

¹ *Trichocera hiemalis.*

² *Chematobia brumata* in *boreata*, *Hibernia marginaria* itd.

³ *Cardamine Nasturtium.*

⁴ *Veronica beccabunga.*

⁵ *Callitriche palustris.*

obstane še mnogo drugih dolžnosti. Žive paroma in so s svojo družinico vred navezane na kraj, kjer gnezdiyo. Poleti to tudi ni nič hudega, ker dobe povsod in tudi na razmeroma majhnem prostoru hrane več kot preveč. Popolnoma drugače pa se zasučejo razmere, ko se bliža zima, ko poginejo krdele žuželk in dostikrat pokrivata sneg in led pozimi že itak pičlo rastlinsko hrano. Na omejenem prostoru prejšnjega letnega bivališča ne morejo več dobiti dovolj živeža. Toda mladiči so k sreči med tem že popolnoma dorastli in se osamosvojili, rodbinskih vezi in dolžnosti ni več. Ptice zapuste tedaj svoja domovja in se podajo na letovišče proti jugu; ali pa se svobodno klatijo, običajno v družbi s sorodnimi vrstami, kakor veseli popotniki daleč okoli po svetu, meneč se le za to, kje in kako se bodo preživile v teh hudih časih. Neutrudno iščejo hrane in premerijo tako velike daljave; vrste, ki žive sicer na skrajnem severu, ali na visokih planinah, se pojavijo tedaj pogosto celo pri nas; n. pr. beli strnad ali ostroglež,⁶ planinski ščinkavec,⁷ brezovček,⁸ pegam,⁹ orehar¹⁰ in mnogi plovci. Kadar jezera in ribniki zamrznejo, slednjim seveda zelo slaba prede, ker jim ni mogoče dobiti živeža. Podati se morajo na pot in poiskati tekočih voda, ki tako kmalu ne zamrznejo in koder lahko ribarijo, ali najdejo vsaj različnega mrčesa in zelišč. — Mislim, da sedaj uvidiš, Stanko, zakaj so race krenile tja k potoku.

Branko: Meni pa le ne gre v glavo, kje dobe vse te jate ptičev, o katerih si govoril, dovolj hrane v zasneženi pokrajini? Razen nekaj konjskih odpadkov tu na cesti ne vidim prav ničesar, kar bi ptice lahko uživale.

Dr. Erjavec: Dostikrat jim pač trda prede. Saj vidiš, da konjskim odpadkom ne slede samo vrabci, ampak tudi vrani,¹¹ strnadi,¹² čupasti škrjanci¹³ in celo ponosni ščinkavci.¹⁴ Deset korakov tamle pred nami poglej krasnega samca, ki baš prav pridno razkopava.

Stanko: Pa res, glej ga. — Toda zdi se mi, da se ščinkavci selijo?

⁶ *Plectrophanes nivalis*.

⁷ *Montifringilla nivalis*.

⁸ *Acanthis linaria*.

⁹ *Bombycilla garrula*.

¹⁰ *Nucifraga caryocatactes*.

¹¹ *Corvus corone, cormix, frugilegus*.

¹² *Emberiza citrinella*.

¹³ *Galerita cristata*.

¹⁴ *Fringilla coelebs*.

Dr. Erjavec: Po večini pač. Posamezni pa zmerom ostanejo, posebno kadar zima ni prehuda. — Glejte, tam na hrastu sredi polja vse polno majhnih ptičev; ali jih ne vidite? Konopljenke¹⁵ so, ali pa liščki;¹⁶ nastanili so se tukaj in sedaj temeljito preiskujejo iz snega štrleče osatove glavice na polju in trpotčeve klase po obronkih njiv. Prav kmalu pridemo v jelševo hosto; upam, da ugle damo tudi tam kako podobno veselo družbico. Luščila bo jelševe oreške iz majhnih olesenelih storžkov, ki še sedaj vise na drevju.

Branko: Na te nisem mislil! A čez zimo obvisi na drevju tudi mnogo sočnatih plodov, kakor n. pr. jagode jerebike, češminja, bezga i. dr.

Dr. Erjavec: No, vidiš! Sicer si pa že gotovo slišal, da nastavljajo kruti ljudje take jagode v zanke in z njimi love potujoče drozge,¹⁷ taščice¹⁸ in druge z jagodami se hraneče ptice.

Stanko: Saj res! Gozdar Podlesnik nam je nekoč celo pokazal, kako se nastavijo zanke iz žime.

¹⁵ *Acanthis cannabina.*

¹⁶ *Carduelis carduelis.*

¹⁷ *Turdus pilaris, onusicus, iliacus etc.*

¹⁸ *Erithacus rubeculus.*

Nekaj o griži.

Prišel je čas, ko se začenja pojavljati griža. Zato je morda prav, da vsaj nekaj malega povemo o nji.

Griža je nalezljiva bolezen, ki jo prenaša bacil griže. Od okuženja do izbruha boleznj preteče čas od 3—8 dni. Bolezen se začne tako, da je prebavljanje spremenjeno, nastopijo silne bolečine v trebuhu in kmalu nastopi proliv. Blato gre od človeka najpreje v taki obliki, kot če si pokvarimo želodec z neprimerno hrano. Blato je tekoče, kmalu pa dobi še bolj karakteristično obliko in izgleda kot rižev sluz, ki mu je primešana kri. Silnim bolečinam v

trebuhu se pridruži še stalno naganjanje k opravljanju potrebe. Vse te pojave pa spremlja vročica s svojimi posledicami. Bolnik na griži mora tudi dostikrat bljuvati. Appetit odpove popolnoma. Konec te bolezni navadno ni smrt, pač pa silno oslABLjenje bolnika, ki rabi potem dolge tedne, predno si zopet opomore.

Za nas je važno vprašanje, kako se griže ubranimo. Vemo, da se vseh nalezljivih bolezni lahko ubranimo, na ta ali drug način, nekaterih težje, drugih lažje. Za grižo pa velja to, da skoro ni nalezljive bolezni, ki bi se je lažje obvarovali. Griža je bolezen umazanije in nesnage; kjer je nesnaga doma, tam gospodari griža, pri ljudeh pa, ki so navajeni na čistoto, je nepoznana.

Iz svetovne statistike nalezljivih bolezni vidimo, da griža razsaja v kulturno-gospodarsko zaostalih državah najbolj, znana je n. pr. obolelost na griži v Rusiji. V naši državi vidimo, da največ ljudi oboli v higiensko zaostalih krajih in če se ozremo po Sloveniji, opazimo isto: visoko obolelost v krajih, ki so takorekoč daleč od naprednega sveta ali pa, kjer so ljudje prav na gosto naseljeni in žive ali morajo živeti zanikerno. S tem sem že tudi povedal, s čim se griže ubranimo.

Največja snažnost rok in jedil je potrebna, kajti griža se prenaša tako, da pridejo bacili griže v usta in nato dalje v prebavila. Razširja se griža največkrat na ta način, da jo prenašajo muhe. Bolniki izločajo obenem z blatom množico bacilov, muha se vsede na blato, bacili se primejo njenih nog in rilčka. Če leti nato muha na jedila, sadje, mleko itd., pusti tam nekaj bacilov in jed je okužena. Okužena jedila je potem človek, ne da bi jih prekuhal in oboli na griži. — Drug način prenašanja je ta, da se z rokami dotaknemo kakega predmeta, ki je na en ali drug način okužen z bacili griže. Če si ne umivamo rok temeljito pred vsako jedjo, je zopet možno okuženje.

Če imamo torej stranišča urejena tako, da muhe ne morejo na blato, če si natančno z milom snažimo roke pred jedjo, če skrbimo, da je naša jed vedno prekuhana, da v času nevarnosti jemo samo kuhano sadje in zelenjavo, potem se s sigurnostjo ubranimo griže. Ni se pa zanašati na to, da n. pr. v Ljubljani ni nevarnosti, če v Št. Vidu ali celo v Kamniku razsaja griža, kajti muha more leteti silno daleč — 20 km je že znano — in če je ravno okužena muha priletela tako daleč, potem ta lahko povzroči novo epidemijo griže.

Če si je človek katere bolezni kriv sam, je to griža, ki pri snažnosti in čistosti ne najde zavetišča. Skrbimo za snažnost in griže se nam ni treba bati.

POZIV.

Na podlagi sklepa Glavnega odbora „Zveze
društev kmetskih fantov in deklet“ v Ljubljani

sklicujemo

REDNI LETNI KONGRES

Zveze društev kmetskih fantov in deklet

na dan

8. septembra 1925

na Bledu.

PROGRAM:

Dopoldne:

Ob pol 9. uri kongresno zborovanje z naslednim dnevnim redom:

1. Otvoritev.
2. Pozdravne izjave gostov.
3. Pomen kongresa za kmetško mladino.
4. Agrarizem kot svetovni nazor. (Univ. prof. dr. Veber)
5. Naš kulturno-prosvetni program.
6. Naš gospodarsko-socijalni program.
7. Zaključni govor.

Popoldne:

Ob 14. uri sprevid z godbo skozi Bled na veselični prostor, kjer se bo poleg par nagovorov vršila prava kmetška veselica.

V Ljubljani, 8. avgusta 1925.

Za

Zvezo društev kmetskih fantov in deklet:

ODBOR.

RAZGLEDI

Organizacija.

pa prihite na okrašenih vozeh! Naš praznik boji pestra slika našega življenja! — Naj ne bo kraja v naši mili Sloveniji, iz katerega ne bi prikoralakala četa naših krepkih fantov, ne bi prihitela gruča naših brhkkih deklet!

Pazite, da bodete pravočasno na Bledu! Poslužite se prvega jutranjega vlaka, ker s ostalimi zamudite zborovanje! Vožnja na železnicah je polovična. Zato kupite na domači postaji cel listek, ki pa velja s potrdilom, ki ga dobite na Bledu, tudi za vožnjo nazaj. Zato ne oddajte voznih listkov, ko pridete na Bled! —

8. septembra je Bled naš! Zato vsi od Drave in Mure pa tja do hrvatske in italijanske meje, vi vsi na Bled. Tam bodo tudi Vaši bratje Hrvatje in Srbi, prišli bodo pa tudi zastopniki bratskih organizacij iz Češke, Poljske itd. Pridite polnoštevilni, da jih dostojno sprejmemo v svoji sredini!

Društva kmetjskih fantov in deklet morajo poleg tega poslati na kongres vsaj po pet delegatov. — Tovariši, na svidenje!

Vsem društvom na znanje! Zveza društev kmetjskih fantov in deklet je sklenila, da omogoči onim udeležencem našega kongresa, ki bi si o tej priliki

Kmetjska mladina! 8. septembra praznuješ svoj praznik na Bledu. Tvoja dolžnost je, da se ga udeležiš v kar največjem številu. Vsi, ki čutite v sebi ljubezen do domačega kraja in rodne grude, vsi, ki se zavedate, da vam je tekla zibel pod našo kmetjsko streho, vi vsi pohitite tedaj na našo divno Gorenjsko, kjer bomo pod okriljem sivolasnega očaka Triglava ponovno prisegli zvestobo naši zemlji, naši domovini! Pridite po možnosti v narodnih nošah, vi Gorenjci

hoteli ogledati tudi ljubljanski velesojem, obisk istega v pondeljek, dne 7. septembra. Zbirališče je pred našo pisarno v Kolodvorski ulici 7. ob 10. uri dopoldne. Kdor le more, naj se udeleži tudi tega poučnega izleta. Drugi dan pa gremo skupno na Bled. — Brezplačna prenočišča in znižane cene prehrane vam bodo na razpolago! Zelo priporočljivo je to za vse one udeležnike kongresa, ki pridejo iz Štajerske in Dolenjske, ker morajo priti v Ljubljano itak že v pondeljek, da se lahko odpeljejo drugi dan s prvim vlakom na Bled. — Vsi, ki se hočete udeležiti ogleda ljubljanskega velesoja, javite to odboru svojega društva ali pa krajevnim organizacijam, da nam te pravočasno javijo vaše število, ker moramo preskrbeti hrano in prenočišče. Natančnejša pojasnila daje Zveza društev kmetjskih fantov in deklet v Ljubljani, Kolodvorska ul. 7.

Iz Medvodske okolice. Naše mlado „Društvo kmetjskih fantov in deklet“ se je z vso silo poprijelo resnega dela. Dasi ima premagovati začetne težkoče, vendar deluje vztrajno in uspešno. Zaveđa se svoje naloge, ki jo hoče v korist sebi in vsemu našemu ljudstvu dobro vršiti. Za primer naj navedem samo nekoliko našega dosedanjega dela. — Ker je v

tukajšnji okoščici občutna potreba mlekar-ske zadruga, smo priredili marca meseca predavanje o zadružništvu s posebnim ozirom na mlekar-ske zadruga, z namenom, da zainteresiramo za stvar naše posestnike in pripravimo tla za ustanovitev mlekar-ske zadruga. Predaval je g. ravnatelj Zveze slov. zadrug Trček. Z istim namenom nam je predaval v juniju g. Krištof o mlekarstvu. Upamo, da bo mlekar-ska zadruga tudi pri nas lahko kmalu stopila v življenje. Dalje nam je g. inž. Lah predaval o umetnem gnojenju. Udeležili smo se v maju poučnega izleta na kmetijsko šolo na Grmu in si v juliju ogledali na poziv Zveze ljubljanski muzej. Naša najnovejša pridobitev pa je ustanovitev nekakega posredovalnega odseka, ki stremi za olajšanem nakupa raznih potrebščin odnosno

prodaje pridelkov. Tov. Bohinc vodi tozadevni zapisnik in daje potrebna pojasnila. Pripravljamo se na našo glavno „sezono“ — zimo, ko bomo priredili gospodinjski tečaj in še mnogo predavanj itd. — Pripomniti moramo, da so se nekega našega predavanja udeležili tudi tovariši bratskega društva iz Žabnice. Takega sodelovanja z bližnjimi društvi želimo še in smo tudi sami pripravljani, odzvati se po možnosti vsem takim povabilom. — Res je, da pogrešamo za enkrat svoje društvene prostore, a sedaj v poletju tega ne občutimo, ker smo deležni najlepše dvorane — v materi naravi. To svojo dvorano ljubimo vroče in iskreno in v njej smo srečni, ker nas kot prava mati navaja k ustvarjanju, k življenju! — V. J.

Ženstvo.

Konzervirajmo sadje in zelenjavo za zimo! Kako koristno je za ljudsko zdravje uživanje sadja in zelenjave, o tem mislim, da mi ni treba mnogo govoriti. Škoda samo, da se tega le malo-katera naša gospodinja drži, posebno v naših kmetijskih kuhinjah. Res je, da priprava konzervirane zelenjave zahteva malo več dela, vendar bodite prepričane, da pri dobri volji in malo vztrajnosti vse lahko izvršite. In kako zadovoljstvo občutite, ko se po dokončanem delu ozrete na polico s celo vrsto steklenih posod skuhanega sadja, razne zelenjave, sadnega soka itd. Pa kako prav to v zimi pride! Naša dekleta se navadno tudi izgovarjajo, da ne znajo, kako se to pripravi. Toda ta izgovor drži le deloma. Vsako dekle, ki se hoče poučiti o konzerviranju sadja in zelenjave, pripravljanju marmelad in sadnih sokov, si lahko samo preskrbi možnost pouka brez posebnih stroškov. Saj se tudi po naših vaseh dobi povsod gospodinja, ki je temu veščica in o kateri sem prepričana, da bi radevolje dala potrebne nasvete. Sicer

pa imajo dekleta, organizirana v Društvi kmetijskih fantov in deklet prav lepo priložnost, da zaprosijo Zvezo društev kmetijskih fantov in deklet v Ljubljani za prireditve gospodinjskega tečaja. Ta tečaj se lahko posveti celotnemu gospodinjstvu v kuhinji, ali se pa tudi razdeli na več delovnih tečajev, od katerih se eden bavi izključno z konzerviranjem sadja in zelenjave. Če pomislimo, koliko dobrega ima vsaka kmetijska hiša na svojem vrtu ali v svojem sadovnjaku, in koliko tega dostikrat segnijo, vidimo, kako nespametne so naše gospodinjce. Zato pa je potrebno, da se naša dekleta sama pobrigajo, da bodo boljše gospodinjce od današnjih. C.

Kaj mora vedeti vsako dekle pred ženitvijo? Holandski listi so priobčili pred kratkim zgodnico o prebrisanem založniku, ki mu je vsled slabe trgovine trda predla. Nekega lepega dne mu je padla v glavo srečna misel, ki mu je pomagala, da je kmalu postal bogat mož. Izposodil si je od prijatelja večji znesek in oglasil po vseh listih: „Ravno-

kar izšlo: Kaj mora vedeti vsako dekle pred ženitvijo? Krasna, vezana knjiga obsega 150 strani. Po vpošiljatvi 2.50 zlatih kron se knjiga takoj dopošlje. Samo za mlada dekleta!" — Denarne pošiljke so se kopičile, skozi cele tedne so prihajale nepretrgoma. Celi koši knjig

so ramali vsak dan na pošto, odkoder so jih transportirali v najskrajnejše kote Holandske. — Kdor je knjigo naročil, je spoznal, ko jo je odprl, da to ni nič drugega kakor zbirka — kuharskih receptov...

Pomenki in nasveti.

Čevlje, pa naj bodo iz mehkega ali trdega usnja, moramo zvečer nabiti na kopito, če hočemo, da ohranijo svojo prvotno obliko. S tem dosežemo tudi, da se ne tvorijo na usnju gube in se usnje ne lomi. Vsak večer moramo čevlje dobro očistiti cestnega prahu, ker razjedata usnje.

Roke nam ne razpokajo, če si jih vsak dan redno umijemo zjutraj in popoldne v mlačni vodi ter si jih nato narihljemo s tekočino, sestoječo iz 20 kapljic glicerine in 20 kapljic hladne vode. Roke se morajo potem posušiti.

Zrumenelo perilo zopet zbelimo, če pridamo vodi boraksove raztopine. Po-

sebno pripravno je to za volneno perilo, ki prav rado zrumeni.

Čiščenje stekla. Motni madeži na šipah se popolnoma odstranijo, če jih umijemo s koprivami, namočenimi v deževnici, ter nato oplahnemo. — Steklenice, v katerih smo imele olje ali kis, najbolje očistimo z lugom iz bukovega pepela, ki kitovo emulzijo popolnoma odstrani. Steklenice od piva, vina in octa, kakor tudi posode, v katerih imamo zlate ribice in na katerih stenah se nabira apnena povlaka, izmijemo od časa do časa z razredčeno solno kislino. — Včasih zadostuje že zelo močan oacet (kis).

Po svetu.

Dežela, v kateri je avtomobilski promet prepovedan. Človeku se zdi neverjetno in vendar je res. V Švici sta dva kantona, v katerih je avtomobilski promet prepovedan. Šele pred kratkim se je v graubündenskem kantonu sprejel predlog, s katerim se avtomobilski promet dovoljuje. Mnogi prijatelji švicarskih gora pa tej odredbi nasprotujejo in jo obsojajo. A vendar ne popolnoma po krivici. Saj so avtomobili na cestah za turiste zelo neprijetna stvar.

Kako so črnici sprejeli angleškega prestolonaslednika. Na svojem južnoafriškem potovanju je prišel princ Waleški tudi v deželo Svazijcev, kjer je bil svečano sprejet od prebivalstva in pogla-

varja plemena. Poglavar Sobhuza je bil zelo paraden: imel je cilinder, smoking in bele gamaše. V njegovem spremstvu sta bili tudi njegova mati in žena, nič manj moderno oblečeni. Imeli sta kratke volnene obleke po pariškem kroju in barvane narodne šale, segajoče do tal, da sta se mogli na nje sestiti. Ostali Svazijci so bili oboroženi: ščit, sekira, asagai. Razen tega je bil vsak okinčan z bogatim perjem in pobarvan. Ko je princ zborovalce nagovoril, so le-ti lahno rožljali in piskali. Potem so uprizorili bojne in ljudske plesse. — Princ je daroval poglavarju lovsko orožje, njegovi materi par šalov a njegovi babici, ki radi boleznim ne more zapustiti postelje, ducat odej.

„EKONOM“

**osrednja
gospodarska zadruga v Ljubljani
Kolodvorska ulica št. 7**

**ima po najnižjih cenah v zalogi
deželne pridelke, krmila,
specerijsko blago
kakor sladkor
v sipi in v
kockah,
petrolej,
kavo, olje,
riž ter razne
vrste prvovrstnega
mila za pranje in ostale
v to stroko spadajoče predmete.**

**Velika zaloga vseh vrst umetnih
gnojil, modre galice, prvovrstne
strešne opeke in najboljšega
splitskega portland cementa
„SALONA“ (TOUR).**